

דיני פירות שביעית המהגים גם לבני הי"ל
"חוקים להודותם"

לב שומע

שיעורי הרה"ג
רבי שמעי' לעזו שליט"א
דומ"ץ קהל ישב לב דסאטמאר
לונדון

על פרשת השבוע

פרשת נח

ניתן לשמוע השיעורים ב'קול הלשון'

020 81917000

[ex3,1.11.1]

שגיאות מי יבין - אי אפשר לבר בלא תבן
בבקשה, המוצא שגיאה כלשהוא יואיל להודיע למו"ל למען יתוקן אי"ה

להערות והארות ולקבלת הגליון

יש לשלוח לאימעל: levshomeya@gmail.com

לעילוי נשמת

הרה"ח מקים עולה של תורה

ר' ישעי' זאב בן הרה"ח ר' ישראל ישכר זלה"ה

גלב"ע י"ב תשרי תשע"ז

ת. נ. צ. ב. ה.

עורך: יצחק אייכלר

052-7121811

סדר ועימוד: א. י. גרינוואלד

054-8494370

תוכן הענינים

נח - נייחא לעליונים ונייחא לתחתונים ד

☆ דין הניין לי יתהון לא הניין לי☆ הגזלן עושה היפך כוונת הבריאה ומזיק לישוב והנהגת העולם ☆ המידות הטובות - יסוד קיום העולם ☆ אלה תולדות נח נח ☆ מידותיו של האדם - מידות ההפכיות ☆ וירא אלוקים את האור כי טוב ☆ על ידי התורה זוכים להפך את המידות הרעות לבחינות טובות ☆ מידות מלשון גבול ומידה ☆ הדרך הישרה - מדה בינונית ☆ מידותיו של החסיד ☆ הדרך להתרגל לנהוג במידות הטובות

בחומרת המחלוקת ובמעלת השלום יא

☆ נח לשמים ונח לבריות ☆ לא ויתר הקב"ה לדור המבול מחמת המחלוקת שהיה ביניהם ☆ קשה המחלוקת ☆ ניצוץ אחד של מחלוקת מתלהב ונעשה לאש גדולה ☆ ימסור נפשו להימלט ממחלוקת שהיא יותר חמורה מעבודת כוכבים ☆ עיקר כחו של השטן בא מחטא המחלוקת ☆ כמה רעות ועניות רח"ל באו על המחזיקים במחלוקת ☆ המתעברים על ריב לא להם - עונשן קשה שבעתיים ☆ מידת השלום - יסוד הבריאה ומקור הטוב והברכה

את האלוקים התהלך נח יז

☆ ותשחת הארץ לפני האלוקים ☆ נחתם דינם על הגזל - דיוטא התחתונה של הארציות

חומר עוון גזל וחובת הזהירות בממונו של השני כ

☆ לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל ☆ טעם שהקפיד הקב"ה על עוון הגזל - אצל אנשי דור המבול ☆ רוב בני האדם טועמין טעם גניבה במשאם ומתנם ☆ גזל מקטרג בראש ☆ הנוגע בממון חברו - פוסל את האות שלו בספר תורה ☆ ניסיון רדיפת הממון קרוב לעבודה זרה ☆ רוב החטאים באים כתוצאה מהנאה מממון שאינו כשר ☆ הגזל מעורר תאוות רעות אצל הבנים - שיפרקו עול תורה מעליהם חלילה ☆ העושה צדקה בממון שאינו כשר - נחשב לו 'מצוה הבאה בעבירה'

פרשת נח

נח - נייחא לעליונים ונייחא לתחתונים

☆ דין הניין לי יתהון לא הניין לי☆ הגזלן עושה היפך כוונת הבריאה ומזיק לישוב והנהגת העולם ☆ המידות הטובות - יסוד קיום העולם ☆ אלה תולדות נח נח ☆ מידותיו של האדם - מידות ההפכיות ☆ וירא אלוקים את האור כי טוב ☆ על ידי התורה זוכים להפך את המידות הרעות לבחינות טובות ☆ מידות מלשון גבול ומידה ☆ הדרך הישרה - מדה בינונית ☆ מידותיו של החסיד ☆ הדרך להתרגל לנהוג במידות הטובות

הניין לי, וזהו העולם שבחר בו ה' לאחר שהחריב עולמות אחרים שבראם קודם לעולם הזה, וא"כ יש לבאר מה אירע בדור המבול שגרם לחורבן העולם ולהפיכתו.

והנה בסוף הפרשה הקב"ה נאמר (בראשית ט טו) 'וזכרתי את בריתי אשר ביני וביניכם ובין כל נפש חיה בכל בשר, ולא יהיה עוד המים למבול לשחת כל בשר'. והיינו שהמבול היה פעם אחת בעולם ולא יהיה שנית - גם אם חלילה ראויים להיענש בו, וכפי שנאמר להלן (פסוק טז) 'והיתה הקשת בענן וראיתייה לזכר ברית עולם בין אלקים ובין כל נפש חיה בכל בשר אשר על הארץ'. ויש ללמוד מכך, שהקב"ה רוצה בקיום העולם ואינו רוצה להשחיתו במי המבול, שהרי אם היה ברצונו שלא להביא את מי המבול לעולם, לא היה המבול בא כלל וכלל, וממילא ממה שהביא הקב"ה את מי המבול לעולם, הרי זה בא ללמדנו מהו הדבר שמביא את השחתת העולם.

דין הניין לי יתהון לא הניין לי

פרשת השבוע - פר' נח, הינה סוגיא של מידות, ומהראוי ללמוד היטב ולהבין את עומק עניינה.

מובא במדרש רבה (פר' בראשית ט ב) 'וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד'. רבי תנחומא פתח: 'את הכל עשה יפה בעתו' (קהלת ג יא), אמר רבי תנחומא, בעונתו נברא העולם, לא היה העולם ראוי לבראות קודם לכן. אמר ר' אבהו, מכאן שהקב"ה היה בורא עולמות ומחריבן, בורא עולמות ומחריבן, עד שברא את אלו. אמר, דין הניין לי, יתהון לא הניין לי. אמר רבי פנחס, טעמיה דרבי אבהו: 'וירא אלוקים את כל אשר עשה והנה טוב מאד', דין הניין לי, יתהון לא הניין לי.

והנה פשוט וברור שלא שייך אצל הקב"ה חרטה וחזרה, והעולם הזה שברא מצא חן בעיניו - 'דין הניין לי יתהון לא

שהוא הרצון הראשון, לכן לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל^א.

המידות הטובות - יסוד קיום העולם
מן האמור עולה לפנינו מוסר עצום ונורא, שאמנם חטא עבודה זרה וגילוי עריות, הינם העבירות החמורות ביותר, אך עבירות הללו אינן עומדות בסתירה מעצם מהותן לקיומו של העולם. מה שאינו כן עוון הגזל שהוא מעצם מהותו מהווה סתירה לקיום העולם, ומשום כך לא נחתם דינם אלא על הגזל.

ובזה מבואר מה ששאלנו מדוע החריב הקב"ה את העולם שמצא חן בעיניו - אחר שבנה עולמות אחרים והחריב אותם. שבאמת, העולם הזה הוא עולם נאה ומופלא, מושלם בכל מיני שלימות, ובוודאי שלא בראו הקב"ה כדי להחריב אותו. אלא שהיסוד לקיום העולם המה המידות הטובות בין אדם לחברו. וכאשר אדם שולח ידו בממונו של חברו, אפילו פחות משווה פרוטה, אין קיום לעולם שכזה מחמת הנבראים שמחריבים את העולם במעשיהם, וכדברי התולדות יצחק הנזכרים 'שהגזל הוא הפך הכוונה הראשונה בבריאת עולם, שהיא, שכל אדם יתן משלו לאחרים וכו' והגזלן עושה הפך זה, ומזיק היישוב

הגזלן עושה היפך כוונת הבריאה ומזיק לישוב והנהגת העולם

ונראה ללמוד זאת ממה שנאמר (ו יג) 'ויאמר אלוקים לנח, קץ כל בשר בא לפני, כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ'. ופירש"י (שם) 'כי מלאה הארץ חמס - לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל'. ולכאורה מדוע עוון הגזל הכריע וגרם שייחתם דינם, הלא הם חטאו בגילוי עריות ועבודה זרה, כמובא ברש"י (ד"ה ותשחת הארץ) 'ותשחת - לשון ערה ועבודה זרה, כמו (דברים ד טז) 'פן תשחיתון', כי השחית כל בשר' וגו'.

והנה מצינו בספר תולדות יצחק (פרשתן ז ב ד"ה ובה הותר ג"כ הספק החמישי) שהקשה קושיא זו בהאי לי שנא 'יש להקשות, למה לא נחתם גזר דינם על העריות שקשין מגזל, ונחתם על הגזל'.

ותירץ בהאי לי שנא 'תשובה: שהגזל הוא הפך הכוונה הראשונה בבריאת עולם, שהיא, שכל אדם יתן משלו לאחרים. וזהו שאמר 'אשר ברא אלוקים לעשות', שאלו יעשו טובה לאחרים, ואחרים לזולתם, ובזה יתקיים העולם. והגזלן עושה הפך זה, ומזיק היישוב והנהגת העולם, ויהיה העולם בטל וייהפך לתוהו. ולפי שהכוונה הראשונה אפילו בבני אדם יש חפץ גדול ורצון בה,

א. מובא במדרש תלפיות (ערך חנוך) וכן בספר עשרה מאמרות (מאמר אם כל חי, ח"ג סי' כ"ב) 'חנוך תופר נעלים, ועל כל תפירה ותפירה אומר: ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, שיש בו יחוד וקישור כל העולמות'. ובוודאי שיש בזה סודות עליונים (עיין בבעל שם טוב פר' בראשית אות קעט). אמנם, הגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל היה מפרש את הדברים כפשוטן, שחנוך היה בודק כל חוט שיהיה מעובד כראוי, וכל תפירה שתהא מתוקנת כהלכה, ועשה רצענותו באמונה. וכשיש נאמנות כזו בממונם של אחרים נפעל מכך ייחודים וקישורים קדושים ביותר מהמדרגות העליונות (הובא בספר המאורות הגדולים, עמ' יא אות כד).

אנשי אמנה'. מפני שאם אין מידות טובות בקרב בני האדם, האדם אינו מוצא מי שיוכל לתת בו אימון, מפני שאין ביניהם אהבה וותרות, אמת וישרות, וממילא נעדר מירושלים זכות וכח קיומה².

אלה תולדות נח

ואילו נח כשמו כן הוא, כמובא במדרש רבה (פרשתן ל ה) "אלה תולדות נח נח". אתמהא, לא הוה צריך קרא למימר, אלא 'אלה תולדות נח, שם'. אלא נייחא לו, נייחא לעולם, נייחא לאבות נייחא לבנים, נייחא לעליונים, נייחא לתחתונים, נייחא בעולם הזה, נייחא לעולם הבא¹.

ואולי, השורש למהותו שהיתה 'נייחא', נבע מענוותנותו הגדולה, כמובא באוהב ישראל (פר' נח) בהאי לישנא 'אלה תולדות נח גו' בדורותיו'. ופירש רש"י ז"ל, יש מרבתינו דורשין אותו לשבח, ויש דורשין אותו לגנאי כו'. ולכאורה יפלא למה ידרשו לגנאי מאחר שאפשר לדורשו לשבח לאיש צדיק תמים כזה.

אכן יש לומר דשניהם אמת, וכל אחד אחד דורש טובו ושבחו של נח הצדיק. ודרשה ראשונה הוא כפשוטו,

והנהגת העולם, ויהיה העולם בטל וייהפך לתוהו¹.

אמנם, לאחר שהביא הקב"ה את מי המבול ולימד את באי העולם מהו הדבר שגורם להשחתתו, כרת ברית על אות הקשת, שלא יביא עוד מבול לעולם, אלא יזכיר לנו את רעת הדור ההוא, שלא נשוב לכסלה.

וכך כללות המידות טובות המה היסוד לקיום העולם, שהרי בית ראשון נחרב מחמת שחטאו בו בשלושת החמורות, ואעפ"כ הוא נבנה לאחר שבעים שנה, ואילו בית שני שנחרב מחמת שנאת חינם, כבר קרוב לאלפיים שנה שאנו נמצאים בגלות המרה ומייחלים לגאולה. והיינו מפני שהמידות הרעות חמורות וסותרות לקיום הבריאה יותר מכל חטא ועוון, וכמובא בגמ' (יומא ט): 'אבל מקדש שני, שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים מפני מה חרב. מפני שהיתה בו שנאת חנם. **ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות:** עבודה זרה, גלוי עריות, ושפיכות דמים'².

ולכך אמר רבא (שבת ק"ט): 'לא חרבה ירושלים אלא בשביל שפסקו ממנה

ב. תוספת דברים מצינו בתוספתא (מנחות פרק יג הלכה כב) 'בניין הראשון מפני מה חרבה, מפני עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים שהיה בתוכה. אבל באחרונה מכירין אנו בהן שהן עמלין בתורה וזהירין במעשרות, מפני מה גלו. מפני שאוהבין את הממון ושונאין איש את רעהו. ללמדך, שקשה שנאת איש את רעהו לפני המקום, ושקלה הכתוב כנגד עבודה זרה וגלוי עריות ושפיכות דמים'.

ג. ובזה יש לפרש את המובא בגמ' (בבא מציעא מח.). 'מי שפרע מאנשי דור המבול ומאנשי דור הפלגה ומאנשי סדום ועמורה וממצרים בים, הוא עתיד ליפרע ממי שאינו עומד בדיבורו', ולכאורה מה השייכות של דור המבול למי שאינו עומד בדיבורו. אלא שאנשי דור המבול מידותיהם היו מושחתות ורקובות, ומשום כך הם לא עמדו בדיבורם ולא האמינו זה לזה.

ושונאים את הטוב, נמצאו האהבה והשנאה מידות רעות. וכן מידת העצלות, אם היא עצלות מלעשות דברים רעים היא מידה טובה, ואם היא עצלות מללמוד תורה ולקיים מצוות, היא מידה רעה. וכן קנאה, אם היא 'קנאת סופרים', הריהי מרבה חכמה, ואם היא קנאה בחלקו של חברו, היא קנאה גרועה שאסרה תורה. וכך מידת הגאווה, אם היא התפארות ודקדושה, כמאמר הכתוב (דברי הימים ב' יז ו) 'ויגבה לבו בדרכי ה'', היא מידה משובחת. ואם היא התנשאות על האחרים, הקב"ה אומר עליו: 'אין אני והוא יכולין לדור בעולם' (סוטה ה.). וכל כיוצא בזה בכללות המידות, ייתכן להשתמש בהם לטוב ולמוטב.

ויש להרחיב בענין מידות ההפכיות, עם מה שכתב רביה"ק בעל דברי יואל ז"ע"א (דברי יואל פר' ואתחנן עמ' קלו ד"ה אמנם יתבאר) בהאי לישנא 'בהקדם לפרש המשנה (אבות פ"ה מ"ב) 'הוי עז כנמר וקל כנשר וכו' לעשות רצון אביך שבשמים. ואמר עוד (שם) 'עז פנים לגיהנם ובושת פנים לגן עדן'. ולכאורה הני מילי סתראי נינהו, דמכיוון שמלמדנו התנא דרך הנכונה - להיות בושת פנים ונסוג אחור מכל מדה של עזות, וזהו סימנם של בני ישראל (יבמות ע"ט), א"כ האיך אמר שצריך להשתמש בטבעי החיות לעשות רצון הבורא ית', ולהיות עז כנמר וכו', והלא העזות מידה מגונה מאוד.

וצריך לומר הכוונה כמו שפירשנו למעלה, שצריכים לחכמה האיך להשתמש

דמכל שכן אילו היה בדורו של אברהם היה צדיק ביתר שאת. והיש דורשין לגנאי, רוצה לומר, שעיקר השבח שהעידה התורה עליו, הוא זה שלא היה נחשב בעיניו לכלום, וכל עבודתו וצדקתו וזכיות אשר עשה, לא היה כל כך נחשב בעיניו. כי אמר בלבו בדור הזה שהם רשעים אז אני נחשב לצדיק נגד אנשי דורי, כי השי"ת רואה מעשיהם הרעים ולכך מחשב אותי לצדיק נגדיהם, אבל אילו הייתי בדור של צדיקים כמו אברהם וכדומה, לא היו מעשיי וצדקותי נחשב לכלום ולמאומה נגד מעשיהם וצדקותיהם של אותם הצדיקים, כי עדיין לא עשיתי כלום. וזהו עיקר השבח שהעידה עליו תורתנו הקדושה 'צדיק תמים היה - בדורותיו', רוצה לומר, שנח היה סובר כן במחשבתו שהוא רק צדיק נגד אנשי דורו מחמת שהיה שפל נבזה בעיניו למאוד. ונמצא ששני הפירושים דורשין שבחו וטובתו ושניהם צדקו יחדיו, והבן'.

מידותיו של האדם - מידות ההפכיות והנה מידותיו של האדם נקראות 'בחינות הנפש', ותפקידו של האדם להשתמש בהם לטובה ולברכה. והיינו, שאין מידה שבמהותה היא מידה רעה או מידה שבמהותה היא מידה טובה, אלא הענין תלוי לאיזו בחינה משתמשים עמה. וכגון: אם אוהבים את הטוב ושונאים את הרע, כמאמר הכתוב (תהלים צז ו) 'אוהבי ה' שנאו רע', הרי האהבה והשנאה הם מידות טובות. ולהיפך, אם אוהבים את הרע

ד. מצינו בחיד"א (חומת אנך, פר' בראשית פרק א אות כא) שכתב בהאי לישנא 'וכתב בספר ארץ החיים, דמי שהוא עניו, אם נגזר שימותו בניו מתבטלת הגזרה ויחיו בניו. ואפשר דזהו הסמיכות 'אלה תולדות - נח' שמקיימין תולדות העניו שהוא נח לבריות'.

במדרש (ב"ר ב ה) על הפסוק (בראשית א ה) 'ויקרא אלהים לאור יום' - אלו מעשיהם של צדיקים, ולחושך קרא לילה' (שם) - אלו מעשיהם של רשעים. באיזה מהן חפץ יותר, תלמוד לומר (שם פסוק ד) 'וירא אלוקים את האור כי טוב'. ולכאורה יפלא, דמאי מספקא להו באיזה מהן חפץ יותר.

ויבואר בשום לב על דברי קדשם, שלא אמרו 'אור' - אלו 'צדיקים', ו'חושך' - אלו 'רשעים', אלא שאמרו אלו 'מעשיהם'. דמבואר ברבינו יונה על משנה דבפרק ט' דברכות (נד), 'בכל לבבך' (דברים ו ה) בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע, דהאיך אדם עובד ביצר הרע.

הוא כך, דמדת יצר טוב הוא לאהוב שלום ולרדוף שלום, לקרב את ישראל בטוב ובנעימות לעבודתו יתברך, ומדת היצר הרע הוא כעס ושנאה. והרשע פועל בשנאה זו וכעסו לעשות נגד רצון קונו, לשנוא ולכעוס על עובדי ה', אמנם הצדיק במדת היצר הרע גופא עובד את ה', לשנוא ולכעוס על עוברי רצונו יתברך, וזהו 'בשני יצריך'. עד כאן דבריו ז"ל.

בשני ההפכים כראוי, שבזמן ובמקום שזקוק הדבר לצורך היהדות, אז צריכים להשתמש עם עזות דקדושה. וכשהוא במקום שאין בו צורך ליהדות, שם היא להיפוך. שהעזות מידה מגונה מאוד ומביאה לידי הרבה עבירות חמורות [ובדברינו פ' חיי שרה ופר' שמות פירשנו בזה מה שאמר 'הוא היה אומר' וכו', היינו שתנא אחד אמרן - ב' המימרות גם יחד עיי"ש]. וזהו שרמזו בתרגום אונקלוס, שפירש (שמות א יט) 'כי חיות הנה' - 'ארי חכימין אינון', כי צריכים להשתמש בחכמה לידע האיך להשתמש בשני הכוחות כראוי.

ויתכן לומר, שזהו פירוש דברי המדרש רבה (פר' וירא נא ג) 'אמר ר' חנינא, אין דבר רע יורד מלמעלה, מפני שהאדם בוחר האם להשתמש עם מידותיו לטובה או לרעה, אך מן השמים כללות המידות נבראו לתכלית הטובה¹.

וירא אלוקים את האור כי טוב

על דרך זה מצינו בקדושת לוי (פר' בראשית) שכתב בהאי לישנא 'במותינו ז"ל אמרו

ה. מענין לענין באותו ענין, נעתיק את דברי התולדות יעקב יוסף (פר' בא) אימתי 'נקמה' הוא דבר טוב ובא ממידת הרחמנות. וזו לשונו 'ונראה לי, דשמעתי ממורי פירוש הפסוק (תהלים צד א) 'א-ל נקמות ה', א-ל נקמות הופיע', על פי משל לאיש כפר אחד שמרד במלך - שהכה ורגם איקונין של מלך, או כיוצא בזה. ומיד עשה המלך אותו לראש, והעלהו ממדרגה למדרגה - עד שנעשה משנה למלך. וכל מה שהטיב המלך עמו יותר והביאו ליותר מדרגה, וראה יותר כבוד המלך ומשרתיו והנהגותיו, היה יותר צער לזה שהיה בן כפר, בזכרו שמרד נגד המלך הגדול הרחמן הזה, ומה שהיה ראוי לעונש - הוא מטיב עמו יותר. והמלך עשה בכוונה מכוונת, שאם היה ממיתו היה צער לפי שעה ותו לא, מה שאין כן בדרך הנ"ל מצטער כל ימיו ומוסיף תמיד. כשעלה ליותר גדולה, מוסיף יותר צער על צערו, איך מלאו לבו למרוד עיני כבודו. וז"ש 'אל נקמות ה'', רוצה לומר, שנקמות השי"ת הוא על ידי מדת הרחמים, שלא כמלך בשר ודם. והוא כי 'א-ל נקמות הופיע', רוצה לומר, שהנקמה הוא במה שהופיע לו מגדולתו. ובראותו גדולת המלך, ובזכרו שמרד נגד מלך זה, אין לך צער גדול מזה, ודברי פי חכם חן'.

קיד.) היינו שמדותיו של האדם הן חלוקו, ולכן נקרא 'מדו', כמו שכתוב (ויקרא ו ג) 'ולבש הכהן מדו בד', ואמרו חז"ל (יומא כג:) 'מדו' - כמדתו, והיינו במדה שהוא מודד וכו'. והנה 'אין צדיק בארץ' וגו' (קהלת ז כ), אבל התלמיד חכם אם רואה שנכשל באיזה דבר מגונה, מיד הוא רואה להופכה, כי התורה כרכא דכולה ביה (חולין נו:) לכן מסיים בן בג בג סוף אבות שהן תיקוני המדות, 'הפוך בה והפוך בה דכולה בה ומיניה לא תזוע', והיינו שרפואת הנפש הוא דוגמת רפואת הגוף - שצריך לרפאתה בהפכה, כן המדות צריך להופכן לטובה'.

מידות מלשון גבול ומידה

והנה לפי דברי הגר"א 'שמדותיו של האדם הן חלוקו', יובן היטב מדוע המידות נקראו 'מידות', מפני שהם נמדדים ומותאמים כמו בגד שמוודדים אותו שלא יהיה קטן או גדול מדי, ואף לא ארוך או קצר מדי, אלא תופרים אותו כפי מידתו של הלושב אותו. וכגון, אדם שיש בו מידה טובה של וותרנות, אם יהא מוותר משלו לכל אחד ואחד בלי שיעור וגבול, הרי זה גובל בשיגעון, שהרי אין לדבר סוף, ולא ישאר לו משלו מאומה, וכבר התקינו באושא (כתובות נ.) 'המבזבז, אל יבזבז יותר מחומש שמא יצטרך לבריות'. וכן לאידך גיסא, לפעמים ראוי לו שלא לוותר מאומה ולהתנהג בתקיפות (פעסטקייט), כגון אם הילד מתחבר עם חבר רע, או שהביא מכשיר פסול וקלוקל, בזה אי אפשר לוותר כלל. וכך בכללות המידות, לכל אדם ולכל מקרה צריך להתאים את הלבוש הנכון לפי המידה המתאימה והנכונה.

ולפי זה יבואר 'ויקרא אלוקים לאור יום' - אלו מעשיהם של צדיקים, שמדתם רק טוב, לקרב את ישראל בתוכחת מוסר אמרי נועם המתקבלין על הלב שיעזוב רשע דרכו. 'ולחושך קרא לילה' - אלו 'מעשיהם' של רשעים, פירוש לא הרשעים גופא, שבהם אין להם חפץ, רק מעשיהם שלהם ראה, שמעשיהם כעס ושנאה, והם פועלים רעה בזה. והשם יתברך ראה אותם, כי במעשיהם אלו יכולים לעבוד השם יתברך, לשבר מלתעות עמל, ובעל כרחו מוכרח הרשע לשוב, בעשותו בהם נקמה שישפילם עד עפר, ואז מתחרטים ואומרים 'אלכה ואשובה' (הושע ב ט).

וכיון שבשני המדות של צדיקים ושל רשעים יכולים לעבוד את השם יתברך, לזה שפיר קאמר 'באיזה מהן חפץ יותר'. ואמרו, אף על פי כן חפץ יותר במעשיהם של צדיקים, שיקרבו כל העולם כולו לעבוד את הבורא על ידי דברי נועם, וישוב לבם לעבודתו, ולא על ידי כעס. לזה אמר 'וירא אלוקים את האור כי טוב' - אלו מעשיהם של צדיקים, להתנהג בטוב. ואמר הכתוב הטעם: 'כי טוב', כי דרכו ומדתו של השם יתברך הוא טוב, וחפץ שהכל יקרבו אליו על ידי טוב, כמאמר הכתוב (משלי ג יז) 'דרכיה דרכי נועם'.

על ידי התורה זוכים להפך את המידות הרעות לבחינות טובות

והדרך לזכות להפך את המידות לטובה, הוא על ידי עסק התורה, וכפי שכתב הגר"א (משלי לא יא) בהאי לישנא 'בטח בה לב בעלה, הענין, שאיזה תלמיד חכם המקפיד על חלוקו להופכו וכו' (שבת

מגובה הלב עד הקצה האחרון ויהיה שפל רוח ביותר - נקרא 'חסיד', וזו היא מדת חסידות. ואם נתרחק עד האמצע בלבד ויהיה עניו, נקרא 'חכם', וזו היא מדת חכמה. ועל דרך זו שאר כל הדעות. וחסידים הראשונים היו מטין דעות שלהן מדרך האמצעית כנגד שתי הקצוות, יש דעה שמטין אותה כנגד הקצה האחרון ויש דעה שמטין אותה כנגד הקצה הראשון, וזהו 'לפנים משורת הדין'. ומצווין אנו ללכת בדרכים האלו הבינוניים, והם הדרכים הטובים והישרים שנאמר (דברים כח ט) 'והלכת בדרכיו'.

כך למדו בפירוש מצוה זו, מה הוא נקרא 'חנון' - אף אתה היה חנון. מה הוא נקרא 'רחום' - אף אתה היה רחום. מה הוא נקרא 'קדוש' - אף אתה היה קדוש. ועל דרך זו קראו הנביאים לא-ל בכל אותן הכנויין: 'ארך אפים' ו'רב חסד' 'צדיק' ו'ישר' 'תמים' 'גבור' ו'חזק', וכיוצא בהן, להודיע שהן דרכים טובים וישרים וחייב אדם להנהיג עצמו בהן ולהדמות אליו כפי כחו'.

הדרך להתרגל לנהוג במידות הטובות

ולהלן (הלכה ז) מבאר הרמב"ם מהי הדרך לזכות לדעות ולמידות הטובות, וזו לשונו 'וכיצד ירגיל אדם עצמו בדעות אלו עד שיקבעו בו, יעשה וישנה וישלש במעשים שעושה על פי הדעות האמצעיות, ויחזור בהם תמיד, עד שיהיו מעשיהם קלים עליו ולא יהיה בהם טורח עליו ויקבעו הדעות בנפשו. ולפי שהשמות האלו נקרא בהן היוצר, והם הדרך הבינונית שאנו חייבין ללכת בה, נקראת דרך זו 'דרך ה"', והיא שלמד אברהם אבינו לבניו, שנאמר (בראשית

הדרך הישרה - מדה בינונית

וכשנחפש ונבור את הדרך הישרה והטובה שבמידות, הורה לנו הרמב"ם ללכת בדרך האמצעית והבינונית, וכלשונו (דעות פ"א ה"ד) 'הדרך הישרה היא מדה בינונית, שבכל דעה ודעה מכל הדעות שיש לו לאדם, והיא הדעה שהיא רחוקה משתי הקצוות ריחוק שווה ואינה קרובה לא לזו ולא לזו. לפיכך צוו חכמים הראשונים שיהא אדם שם דעותיו תמיד ומשער אותם ומכוין אותם בדרך האמצעית כדי שיהא שלם בגופו. כיצד, לא יהא בעל חמה נוח לכעוס, ולא כמת שאינו מרגיש, אלא בינוני. לא יכעוס אלא על דבר גדול שראוי לכעוס עליו, כדי שלא יעשה כיוצא בו פעם אחרת. וכן לא יתאוה אלא לדברים שהגוף צריך להן ואי אפשר להיות בזולתן, כענין שנאמר (משלי יג כה) 'צדיק אוכל לשובע נפשו', וכן לא יהיה עמל בעסקו אלא להשיג דבר שצריך לו לחיי שעה, כענין שנאמר (תהלים לו טז) 'טוב מעט לצדיק'. ולא יקפוץ ידו ביותר, ולא יפזר ממונו, אלא נותן צדקה כפי מסת ידו ומלוה כראוי למי שצריך. ולא יהא מהולל ושוחק, ולא עצב ואונן, אלא שמח כל ימיו בנחת בסבר פנים יפות. וכן שאר דעותיו, ודרך זו היא דרך החכמים, כל אדם שדעותיו דעות בינונית [בינוניות] ממוצעות נקרא חכם'.

מידותיו של החסיד

ולהלן (הלכה ה-ו) מבאר הרמב"ם מהו מידותיו ודעותיו של החסיד, וזו לשונו 'ומי שהוא מדקדק על עצמו ביותר ויתרחק מדעה בינונית מעט לצד זה או לצד זה נקרא 'חסיד'. כיצד, מי שיתרחק

יה יט) 'כי ידעתיו למען אשר יצוה' וגו'. שנאמר (שם) 'למען הביא ה' על אברהם את וההולך בדרך זו מביא טובה וברכה לעצמו, אשר דבר עליו".

בחומרת המחלוקת ובמעלת השלום

☆ נח לשמים ונח לבריות ☆ לא ויותר הקב"ה לדור המבול מחמת המחלוקת שהיה ביניהם ☆ קשה המחלוקת ☆ ניצוץ אחד של מחלוקת מתלהב ונעשה לאש גדולה ☆ ימסור נפשו להימלט ממחלוקת שהיא יותר חמורה מעבודת כוכבים ☆ עיקר כחו של השטן בא מחטא המחלוקת ☆ כמה רעות ועניות רח"ל באו על המחזיקים במחלוקת ☆ המתעברים על ריב לא להם - עונשן קשה שבעתיים ☆ מידת השלום - יסוד הבריאה ומקור הטוב והברכה

לא ויותר הקב"ה לדור המבול מחמת המחלוקת שהיה ביניהם

אמנם, לעומת נח, אנשי דור המבול התנהגו להיפך ממידתו - 'נח לבריות' ושרר ביניהם מחלוקת ומריבה, ומשום כך נענשו, כמובא במשנת רבי אליעזר (פרשה ד) 'בשלשה מקומות ויתר הקב"ה על עבודה זרה ולא ויתר על המחלוקת. ראשונה, בימי דור אנוש. הן הן התחילו לעבוד עבודה זרה, שנאמר (בראשית

נח לשמים ונח לבריות

'אלה תולדות נח, נח איש צדיק תמים היה בדורותיו, את האלקים התהלך נח' ו) רבות עמדו המפרשים לבאר טעמא דמילתא, מדוע נאמר ג' פעמים 'נח'. ובבעל הטורים הביא מהמדרש רבה (בי"ר ל ה) בהאי לישנא 'נח נח וגו'. ג' פעמים כתיב נח בפסוק וכו', נח לשמים, נח לבריות. נח לעליונים, נח לתחתונים. נח בעולם הזה ונח בעולם הבא'.¹

1. מתאמרא בשם האמרי חיים מויד'ניץ זיע"א, על דברי הגמ' (עירובין יח:) 'אמר רבי ירמיה בן אלעזר: מקצת שבחו של אדם אומרים בפניו, וכולו שלא בפניו. מקצת שבחו בפניו, דכתיב (בראשית ז א) 'כי אותך ראיתי צדיק לפני בדור הזה', כולו שלא בפניו, דכתיב (בראשית ו ט) 'נח איש צדיק תמים היה בדורותיו'. דהנה לכאורה שלא בפניו נח השתבח במה שהיה 'צדיק' 'תמים' - ב' שבחים, ואילו בפניו נאמר לו שבח אחד - 'צדיק', וא"כ יש מקום ללמוד שמותר לומר בפניו של האדם מחצית משבחו ולא רק 'מקצת' שבחו. ותיריך בדרך צחות, שנח התשבח שלא בפניו בג' שבחים, 'איש' - א מענטש, 'צדיק', 'תמים', וממילא כשנאמר לו בפניו שבחו - 'כי אותך ראיתי צדיק', הרי זה היה רק מקצת שבחו - שליש ממה שנאמר שלא בפניו.

מהן פליטה. רבי אומר: גדול השלום שאפילו ישראל עובדים עבודת כוכבים ושלוש ביניהם, אמר המקום, כביכול איני יכול לשלוט בהן כיון ששלום ביניהם, שנאמר (הושע ד יז) 'חבור עצבים אפרים - הנח לו'. אבל משנחלקו מה הוא אומר, (הושע י ב) 'חלק לבם עתה יאשמו', הא למדת: גדול השלום ושנואה המחלוקת!.

קשה המחלוקת

עד כמה שנואה וגרועה המחלוקת, יש ללמוד מהמשך דברי ר' אליעזר (שם) ר' מאיר אומר: קשה היא המחלוקת, אפילו מחלוקת שהיא לישובו של עולם, שנאמר (בראשית א ז) 'ויעש אלוקים את הרקיע, ויבדל בין המים וגו', ולפי שכתוב 'ויבדל בין מים למים', לפיכך אין כתוב בו 'טוב'. והרי דברים קל וחומר, ומה אם מחלוקת שהיא ליישובו של עולם לא נאמר בו 'כי טוב', מחלוקת שהיא לחורבנו של עולם על אחת כמה וכמה.

ר' יהודה אומר: קשה היא המחלוקת, אפילו לעשות סייג למצות. שכן מצינו

ד כו) 'אז הוחל לקרוא בשם ה', ולפי שהיה ביניהן שלום האריך להן הקב"ה. אבל דור המבול, שהיו גוזלין וחומסין זה את זה, והיו באין לידי ריב וניצה, לא ויתר להן הקב"ה, שנאמר (בראשית ו יג) 'כי מלאה הארץ חמס מפניהם'. שנייה, בדור המדבר. כשבאו ישראל לידי מעשה העגל מחל להן הקב"ה, אבל כשהיו באין מחלוקת, לא ויתר להן. בכל מקום שאתה מוצא 'וילוננו', אתה מוצא שם מכה, וגדולה מכולן מחלקתו של קרח. השלישית, משנחלקו עשרת השבטים על שבט יהודה, ולא היה ביניהן שלום, נעשו אלו פורענות לאלו ואלו פורענות לאלו וכו"ן.

על דרך זה מצינו במדרש רבה (פר' נח לח ו) בהאי לישנא 'אותן של דור המבול לא נשתיירה מהן פליטה ואלו של דור הפלגה נשתיירה מהם פליטה. אלא דור המבול על ידי שהיו שטופים בגזל, שנאמר (איוב כד ב) 'גבולות ישיגו עדר גזלו וירעו', לפיכך לא נשתייר מהן פליטה, אבל אלו על ידי שהיו אוהבים זה את זה, שנאמר (בראשית יא א) 'ויהי כל הארץ שפה אחת', לפיכך נשתיירה

ז. עד כדי כך גדול השלום, שאם אין שלום אין כלום, כמובא בספרא (פרשה א פרק א ח) על הפסוק (ויקרא כו ג-ו) 'אם בחוקותי תלכו וכו', ונתתי שלום בארץ', וזו לשונו 'שמא תאמרו הרי מאכל והרי משתה. אם אין שלום - אין כלום. תלמוד לומר 'ונתתי שלום בארץ', מגיד שהשלום שקול כנגד הכל. וכן הוא אומר (ישעיהו מה ז) 'עושה שלום ובורא רע', מגיד שהשלום שקול כנגד הכל'.

ובקרבן אהרן (שם) פירש את כוונת הספרא, כיצד מדויק ממה שנאמר 'עושה שלום ובורא רע' - שהשלום שקול כנגד הכל. וזו לשונו 'ממה שהשים הרע בהפך השלום, שרצון הכתוב לומר שהוא יתברך בורא דבר והפכו, (ו)אם כן כמו שהרע הוא העדר כל הטוב, כן הטוב הוא כולל כל הטובות, ומדהשים השלום במקום הטוב, אם כן השלום הוא כל הטוב אשר הוא הפך הרע. ובילקוט גרים 'עושה שלום ובורא כל', שעל ידי השלום ברא הא-ל יתברך ויתעלה שמו הכל, ואם כן השלום הוא שקול כנגד כל מה שברא הא-ל יתברך בעולמו'.

ניצוץ אחד של מחלוקת מתלהב ונעשה לאש גדולה

וראה את לשונו הזהב של השל"ה (שער האותיות ב יד) על גנות המחלוקת, ועד כמה גדול החיוב לברוח ממנה בעוד שהיא קטנה וזעירא. וזו לשונו 'ואיסור מחלוקת הוא במשהו, כי מניצוץ אחד של אש יתגדל המדורה, בר מינן, אש הוא - עד אבדון תאכל, וכזה דאמרו רבותינו ז"ל בסנהדרין (t) אפסוק (משלי יז יד) 'פוטר מים ראשית

בבני גד ובני ראובן שאמרו למשה: 'יתן את הארץ הזאת' וגו' (במדבר לב ה). ומפני מה בחרו בה, מפני שהיה להן מקנה הרבה והיו מבקשין להתרחק מן הגזל. ולפי שפירשו הן מישראל תחלה, לפיכך הוגלו תחלה, שנאמר (דברי הימים א' ה כו) 'ויער אלוקי ישראל את רוח פול מלך אשור'. ומה אם שפירשו מחבריהן כדי להתרחק מן הגזל - כך נענשו, הפורשין מחבריהן מפני השנאה והתחרות על אחת כמה וכמה".

ח. בספר אבי הישיבות (עמ' 390) מביא משל נפלא שהשיב הגאון הגדול רבי חיים מוולואז'ין זצ"ל לנפוליאון על שאלתו האם יצליח במלחמה שיערוך עם רוסיא. וכך אמר לו: שר פלוני אחד, עשה פעם את דרכו במרכבה אדירה שהוליכוה ארבעה סוסים אבירים ומשובחים. והנה בהגיעו לתוך יער עבות מעדו רגלי אחד הסוסים לתוך הבוץ (בלאטע), וזה משך אחריו גם את שלושת חבריו, והמרכבה התהפכה על צידה. כל כמה שהתאמצו העגלון והמשרתים לחלץ ולהוציא את הסוסים מן הבוץ עלה בתוהו.

כעבור שעות אחדות, התקרב איכר פשוט עם עגלה רעועה - רתומה לשלושה סוסים כחוישים. ואף הם החלו מועדים ושוקעים בבוץ (בלאטע). תיכף שלף האיכר את השוט והצליף על הסוסים אחת ושתים, והנה הם אזרו את שארית כוחותיהם, נעו לכאן וזזו לשם, ולפתע פתאום משכו את העגלה עמם מחוץ לבוץ (בלאטע). ויהי הדבר לפלא בעיני הנסיך ומשרתיו.

ניגש השר אל האיכר ותמה: הלא לי ישנם ארבעה סוסים אבירים ומיוחסים, וברשותך יש שלושה צנומים ודקים, ועם כל זאת, דווקא הסוסים שלך הם אלו שנחלצו במהרה מן הבוץ, ואילו שלי כבר כמה שעות מתבוססים בבוץ.

השיבו האיכר ואמר לו: אין זה סוד שהסוסים שלך טובים ומובחרים ביותר, אלא שכל אחד בא ממדינה אחרת ומשום כך הם אינם מצליחים להתאחד למטרה אחת, אלא אדרבא כשאחד מוכה בידי העגלון שמחים שאר הסוסים האחרים במפלתו... מה שאין כן הסוסים הכחוישים והדלים שברשותי, כולם בני משפחה אחת - אמא ושני בניה, וכשמכה אני את האחד, חשים זאת גם השניים האחרים ונחלצים מיד לעזרתו כאחד.

כיוצא בזה, כבוד המלך נפוליאון, יש לך צבא אדיר שמשרת תחתך, אבל הוא אינו עשוי מעור אחד, שכן הוא מורכב מצבאות פרוסיה ספרד ואיטליה, אשר כל אחד מתאמץ להסב לעצמו את תהילת הניצחון, ואף שמח בנפילת חברו אם אינו בן ארצו. לעומתם צבא רוסיה, אף כי הוא צבא דל וצנום, אבל כל אחד ואחד מהם חש את הסכנה המשותפת עליו ועל חברו - גם יחד, ומשום כך הם עושים יד אחת לחרף נפשם על הצלתם והצלחתם. (וכדברי הגר"ח כן היה, שבמלחמה ההיא, נפוליאון נחל מפלה גדולה ומתו מצבאו מאתיים וחמש עשרה אלף פגרי מתים).

ובעומק דארעא. אחר כך נמשך משך זמן גדול ויש לו מעמד, וזוהי צורת אות ת, יש לה שני רגלים, ואות ו המפסיק, זה משענת המטה אשר בידו להחזיק המחלוקת, אבל זה המטה נתהפך לנחש. על כן מי שמצפה להיות זוכה לראות פני שכינה, ירוץ מזוהמת הנחש, וירחיק ממחלוקת אפילו ממייעוט קמא. ומה לי להאריך בגנות המחלוקת, כי כל הספרים מלאים מזה. נקוט האי כללא בידך, כי עון המחלוקת יותר קשה מעון עבודת כוכבים, כמו שמצינו באחאב ושאלו'.

מדון', האי תיגרא דמיא לצנורא [דבידקא] דמיא ט'.

ושמעת משארי הגאון המופלג כבוד מוהר"ר פינחס סג"ל ז"ל, כי דבר זה רמוז באותיות של תיבת מחלוקת. כיצד, מ לא יש לה רק פתיחה קטנה מלמטה, כך הוא ריש תגרא, אחר כך מתרבה ונעשה פתח פתוח כמו ח, אחר כך מתלהב אש המחלוקת עד למעלה זהו אות ל - מגדל הפורח. אחר כך יורד למטה עד התהום, זהו אות ק. הרי הוא ברום רקיע

ט. אספרי נא מעשה שסיפר הגה"צ רבי מרדכי צוקרמן זצ"ל מתלמידי מרן החפץ חיים זצ"ל, שפעם בישיבה היתה מחלוקת באחד מעניני הישיבה, והחפץ חיים שלח להודיע שברצונו לומר שיחת מוסר בביתו (מעשה זה היה שנה קודם לפטירתו של החפץ חיים).

כשנאספו בביתו, נעמד החפץ חיים ונתמך על השולחן, ובקול חוצב להבות אש הזדעק ואמר: 'ישיבתו של החפץ חיים נוסדה על שלום, מחלוקת החוצה!' וכך חזר על דבריו וסימן בידו כמשליך משהו לחוץ... סיים הגאון רבי מרדכי צוקרמן זצ"ל, שמאז שראה מחזה זה: 'כל חיי ברחתי ממחלוקת כבורח מהאש'.

י. מסופר על הגאון רבי אהרן כהן זצ"ל (חתנו של מרן החפץ חיים זיע"א), שכשעלה לארץ ישראל ונתיישב בשכונת 'שערי חסד' בירושלים, התרגשות גדולה אחזה בבני השכונה אשר קיבלוהו בכבוד גדול, והכינו עבורו מקום מגורים כראוי וכנכון לגדול בתורה כמותו. והנה לאחר מספר חודשים, ביום בהיר נעלם הגאון מהשכונה - בלא אומר ובלא דברים.

לאחר דרישה וחקירה התברר שהגאון רבי אהרן עקר את דירתו בסתר וקבע את מושבו בעיר יפו. כמובן שהדבר עורר תמיהה רבה בקרב בני השכונה, שהרי הם דאגו לו לכל מחסורו שלא יחסר לו, וא"כ איזו עוולה מצא בידיהם שמחמתה פרח לו איש האמת. לאור זאת, שיגרו בני השכונה משלחת לעיר יפו - אל ביתו של רבי אהרן, לברר פשרן של דברים. כשבאו אל ביתו, רבי אהרן קיבל אותם בסבר פנים יפות - כשהוא מודה להם על כל החסדים שגמלו עמו. ולגבי עזיבתו בפתע פתאום - מבלי להודיע מאומה, סיפר להם דברים כהווייתן, וכך היו דבריו:

קודם שעזבתי את ראדין נכנסתי למו"ח מרן החפץ חיים לשאול בעצתו היכן לגור, האם בירושלים או ביפו או בחברון. השיב לי מו"ח החפץ חיים: אין זה משנה כל כך היכן תגור, רק הבטח לי בתקיעת כף, שממקום של מחלוקת תברח במהירות. והנה לאחרונה התעורר דין ודברים בבית הכנסת שבשכונתכם מי יהיה הגבאי וחששתי ממחלוקת, על כן נאלצתי לברוח, שהרי התחייבתי למו"ח החפץ חיים בתקיעת כף...

ולא נשארו אלא תינוקות של בית רבן שאנו צועקים 'עשה למען תינוקות של בית רבן' עיי"ש דבריו².

כמה רעות ועניות רח"ל באו על המחזיקים במחלוקת

עוד למדנו מצוואת הגה"ק ר' שעפטל ז"ל (אות יד) על גנות המחלוקת ועונשה, וזו לשונו 'שוב אני מצווה על מחלוקת, בְּרָחוּ מַמְדָּה זוּ שֶׁהִיא מֵאוֹסָה בְּמֵאוֹד. רֵאֵה עַל מַחְלֻקַּת הַמַּיִם בְּיוֹם שְׁנֵי שֶׁהִיא לְתִיקוֹן עוֹלָם, לֹא נֹאמַר בְּהֵן 'כִּי טוֹב'. מַחְלֻקַּת רַעָה, שֶׁהוּא חִבְלָה נִשְׁמָה וְגוֹף וּמְמוֹן, מַחְלֻקַּת תְּכֵלֵית כְּלִיָּה מְבִיא לְעוֹלָם. מִיָּמֵי רֵאֵה רֵאֵתִי אוֹתָן שֶׁהֵיוּ מַחְזִיקִים הַמַּחְלֻקַּת נַעֲשׂוּ עֲנִיִּים וְכִמְהָ רַעוּת רַבּוֹת וְצָרוֹת הַנִּמְשָׁךְ מֵהֶם, כִּי קָצֵר הַמְצַע מִלְּהַשְׁתַּרֵּעַ עוֹנְשִׁים הַנִּמְשָׁכִים מִזֶּה. [מִזֶּה] אוֹתוֹ הָאִישׁ נִמְסַר בְּיַד מִשְׁלַחַת מְלָאכֵי רַעִים, בַּר מִיָּנָן.

ואם אמרתי נגד יחיד, ק"ו נגד צבור אל תמרדו בהם, כי לעולם הלכה כרבים, ואם בעיניכם שעושים לכם איזה כוחות,

ימסור נפשו להימלט ממחלוקת שהיא יותר חמורה מעבודת כוכבים

עוד כתב הש"ה (שם אות טז) 'ובוודאי הגרוע שבישראל היה סובל ארבע מיתות קודם שיעבוד עבודת כוכבים, ואיך לא יכבוש את עצמו מלעשות מחלוקת שהוא קשה מעבודת כוכבים. ואמר רבא (ראש השנה יז.) 'כל המעביר על מדותיו - מעבירין לו על כל פשעיו'. על כן, לא זו שלא יצטער על דבר הנעשה לו - להחזיק במחלוקת, אדרבה, ישיש וישמח שבא לידו דבר זה לקיים להעביר על מדותיו. וההוא חסידא (מגילה כח.), כל אימת דהוה סליק לפוריא, הוה אמר, שרי ליה, מחול ליה, כל מאן דצער ליה³.

עיקר כחו של השטן בא מחטא המחלוקת

ובחתם סופר (דרשותיו ליום הכיפורים לג א) כתב דבר נורא על תוצאות המחלוקת 'זידוע כי עיקר כחו [של השטן] נולד ממחלוקת, וכבר החריב עירנו ושמם ביהמ"ק והרג חסידינו והשכיח ממנו התורה,

יא. מסופר על הסבא רבי יוסף יוזל מנוהברדוק זצ"ל, שבאחד מן הימים הודיעו לו על עשיר מוקיר תורה מגרמניה, שקודם מותו ציווה למסור את בנין מגוריו לטובת ישיבתו של רבי יוסף יוזל מנוהברדוק. ר' יוסף יוזל הזדרז ונסע במיוחד אל גרמניה, והנה באמצע הדרך נודע לו שמאן דהוא בשם יוסף המתגורר גם הוא בנוהברדוק, יצא אף הוא לדרך לעבר גרמניה ורוצה לתבוע את הבנין לעצמו, שהרי שמו כשמו... התעמק רבי יוסף יוזל, והבין, שאילו ימשיך בדרכו לשם, תפרוץ מחלוקת בינו לבין יוסף יוזל השני למי התכוון העשיר. ומשום כך גמר בדעתו לוותר על זכותו, והסתובב ושב על עקבותיו לעבר ביתו, ולא רצה לשמוע שוב על ענין זה על אף תחנוני מקורביו.

יב. פעם נכנס אל גאב"ד טשעבין זצ"ל אחד ממקורביו, ובאותו הזמן יצאו מחדרו קבוצת בחורים שבאו לדון עמו בענין מחלוקת בישיבה מסוימת. נענה הגאב"ד ואמר למקורבו בכאב: כבר היו דברים לעולמים, גם בזמני היו מחלוקות, אך בחורים לא התערבו בהם. וכי פלא שלא צומחים בזמנינו 'גדולים'...

ולא פרסמה שמותיהם. ונראה לומר, כי יתכן עוד למחול לאדם שאינו יכול להתגבר על יצרו ורוצה כבוד לעצמו, אבל לבעל מחלוקת לשם מחלוקת שאין לו טובת הנאה מזה - אי אפשר למחול, ויש לפרסם שמו לגנאי.¹

מידת השלום - יסוד הבריאה ומקור הטוב והברכה

מאיךך, מידת השלום היא יסוד הבריאה ומקור הטוב והברכה, כלשונו של בעל השבט מוסר (פרק לו) 'יתרחק המחלוקת ויתקרב השלום, לפי שהשלום מהמדות השורשיות להשגת כל השלמיות,

תלכו לדבר עמהם ביחידות ובבית הוועד, ותציעו דבריכם לפניהם בנחת ובענווה בלי הרמת קול, כי אלוקים נצב בעדת א-ל'².

המתעברים על ריב לא להם - עונשן קשה שבעתיים

וביותר גדל העונש על אלו העומדים מן הצד ומתעברים על ריב לא להם, כמובא בחידושי הרי"ם (פר' קרח ד"ה דתן ואבירם) בהאי לישנא 'לכאורה קשה, שהרי דתן ואבירם לא היו משבט לוי ולא חשבו על עצמם, והתורה פרסמה שמם לגנאי, ואילו מאתים וחמשים מקריבי הקטורת התכוונו לעצמם, והתורה חסה על כבודם

ג. על דרך דבריו, מצינו בשם המגיד מקלם זצ"ל שכתב "כי יפלא ממך דבר למשפט, בין דם לדם, בין דין לדין, בין נגע לנגע, דברי ריבות בשערין" (דברים יז ח). אם לפלא יהיה בעיניך המשפטים והיסורים האכזריים הבאים על ישראל. 'בין דם לדם', ותשאל: למה דם ישראל הפקר הוא ונשפך כמים, 'בין דין לדין' - למה דינים וגזירות חדשים באים יום יום על ישראל, 'בין נגע לנגע' - למה פגעים ונגעים חדשים מתרגשים ובאים על ישראל יום יום. אם זה יפלא ממך, להוי ידוע לך, כל זה בא מחמת 'דברי ריבות בשערין', בגלל המריבות והמדנים אשר בערי ישראל, שנאת חנם זו ומריבות הדדיות אלה - הן הן הגורמות לסבלותינו ופגעינו הרבים.³

ומקור דבריו נראה שבא מן המובא בספר טעמי המצוות (ממוהר"ח וויטאל זיע"א, פר' שופטים) בהאי לישנא 'אמרו רבותינו ז"ל (עיין איכה רבה א לו), ששאלו מלאכי השרת להקב"ה (בשעת החורבן), רבונו של עולם, כתבת בתורתך (ויקרא יז ג) 'ושפך [את] דמו וכסהו בעפר', וכאן כתיב (תהלים עט ג) 'שפכו דמם כמים', 'כי דמה בתוכה' וגו' (יחזקאל כד ז). כתבת בתורתך (ויקרא כב כח) 'אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד', וכאן כתיב (איכה רבה א טז ד"ה על אלה אני בוכיה) 'הבנים נשחטים' וכו'. כתבת בתורתך (ויקרא יד לו) 'וצוה הכהן ופנו את הבית', וכאן (דברי הימים ב' לו יט) 'וישרפו [את] בית האלקים [וכו']', וכל כלי מחמדיה להשחית'. אמר להם הקב"ה, כלום יש שלום בעולם?! הואיל ואין שלום אין כלום.

וכל זה רמזה לנו התורה בפסוק הזה 'כי יפלא ממך דבר למשפט, בין דם לדם' - היינו 'ושפך את דמו' וכו'. 'בין דין לדין' - היינו 'אותו ואת בנו וכו' כנ"ל. 'ובין נגע לנגע' - היינו 'וצוה הכהן וכו' כנ"ל. והתשובה לכל זה 'דברי רבות בשערין', שעל ידי המריבות והעדר השלום שבהם גורם לכל זה. ומסיים 'וקמת ועלית אל המקום', שעל ידי 'ירושלים עיר שחבורה לה יחידו' (תהלים קכב ג) - שבה נעשו כנסת ישראל חברים, ועל ידי התורה יתאחדו ויתוון ביניהם השלום (מכתב יד בשם הרב זללה"ה).

השלום ממנו נמשכים כל השלימיות וכל הקיומים. ולכן שמו של הקב"ה 'שלום'. ולא מצא הקב"ה כלי מחזיק טובה לישראל אלא השלום, לפי שהשלום כולל כל הטובות^{טז}.

כי הוא יסוד ועיקר הכל לקיום כל הבריאה, עד שבא מלת 'שלום' במספר אותיות ארבע - כשם ארבע אותיות^{טז}, שהוא שורש כל השמות הקדושים. לרמוז, דכשם דשם הוי"ה ממנו היו כל ההיות, כך

את האלוקים התהלך נח

☆ ותשחת הארץ לפני האלוקים ☆ נחתם דינם על הגזל - דיוטא התחתונה של הארציות

חמס - גזל'. הרי שדור המבול היה דור חוטא ומושחת שחטא בחטאים החמורים ביותר - בגילוי עריות ועבודה זרה. אמנם הדבר שהביא עליהם את עונש המבול היה עוון הגזל, וכדברי רש"י (שם ד"ה כי מלאה הארץ חמס) 'לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל'. והדבר צריך ביאור, היתכן שעוון גזל חמור יותר מגילוי עריות ועבודה זרה, והלא גילוי עריות ושפיכות דמים הם החמורות שבחמורות, בעוד שעל עוון גזל העידו חז"ל

ותשחת הארץ לפני האלוקים

'ותשחת הארץ לפני האלוקים ותמלא הארץ חמס. וירא אלוקים את הארץ והנה נשחתה, כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ. ויאמר אלוקים לנח, קץ כל בשר בא לפני, כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ' (ו יא-יג). וברש"י פירש (שם) 'ותשחת - לשון ערוה ועבודה זרה, כמו (דברים ד טז) 'פן תשחיתונו', כי השחית כל בשר' וגו'. ותמלא הארץ

יד. כוונתו לשם הוי"ה ברוך הוא.

טז. וזהו ראש וסוף ובריה התיכון של כל הברכות והישועות בקרב בני ישראל, כמובא במאור ושמש (פר' בלק ד"ה והענין) בהאי לישנא 'הענין הוא כך, שהעיקר הכל הוא התחברות ישראל, שיהיה אהבה ואחוה וריעות ביניהם, והדבר הזה פועל ישועות גדולות, ומסלק כל המקטרגים. כדכתיב (הושע ד יז) 'חבור עצבים אפרים וגו' הנח לו'. וכן שמעתי מפי אדמו"ר בוצינא קדישא מו"ה אלימלך צוק"ל, כששאל אותו ביחוד הצדיק המפורסם בוצינא קדישא, אחיו מו"ה משולם זושא זללה"ה, הייתי אז אצלם כששאל אותו בזה הלשון: 'אחי, למוד לי זה שאתה הוא פועל נסים ונפלאות ומעשים נוראים, שאוכל גם כן לפעול כך'. כלל הדברים בקיצור שהשיב לו אדמו"ר, שהוא על ידי התחברות הצדיקים ואהבה וחיבה וריעות ביניהם - על ידי כן נפעלים ונעשים כל הנסים וכל הפעולות והמעשים נוראים. והודה הצדיק הנ"ל לדבריו, ואמר: 'בודאי, כי זה עיקר הכל'.

תאוותו והנאתו, גורם שיתקיים 'ותשחת הארץ לפני האלוקים', היינו שמחמת בחינת 'אלוקים' שהוא סוד הצמצום וההסתרה, אינו מביט לרוחניות ושפע האלוקי ששוכן בכל הדברים, רק לגשמיותו, גורם על ידי זה השחתה לארץ'.

ובזה יש לתרץ את קושיית הערבי נחל מדוע נאמר 'לפני האלוקים', וכי יש מקום שאינו לפני האלוקים. אך יש לומר שנאמר כן כדי ללמדנו שתחילת השחתת דור המבול היתה מחמת 'לפני אלוקים', שלא הביטו לרוחניות והאלוקות שנמצא בכל הטבע".

ויאמרו לא-ל סור ממנו

ונראה להעמיק בזה עוד, שבני דור המבול השתקעו בארציות וטבעיות עד כדי שלא רצו להשיג ולהכיר את האלוקים, כמובא במדרש תנחומא (פר' בשלה) "ויאמרו לא-ל סור ממנו ודעת דרכיך לא חפצנו, מה ש-די כי נעבדנו ומה נועיל כי נפגע בו" (איוב כא יד-טו), אמרו: אין אנו צריכין לטיפת גשמים אלא 'ואד יעלה מן הארץ' וגו'". וזה היה סיבת ההשחתה של הארציות,

(בבא בתרא קסה.) 'רוב בגזל'^{טו}, וא"כ מדוע לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל. עוד צריך ביאור בזכות מה זכה נח להינצל מכל אנשי דורו.

ונראה בהקדם הביאור להביא מה שהקשה הערבי נחל (פר' נח - דרוש א ד"ה אך ביתר) בהאי לישנא 'אך ביתר הפסוקים יש לדקדק, באומרו 'ותשחת הארץ לפני האלוקים', (תיבת 'לפני האלוקים' מיותר ואין לו ביאור, וכי יש מקום שאינו לפני האלוקים)'.^{טז}

ויש לתרץ את קושייתו עפ"י המובא בנר ישראל (רוח"ן, פר' נח ד"ה וזהו), שכתב בהאי לישנא 'וזהו את האלוקים התהלך נח, פירוש שהאדם השלם שהוא בבחינת 'נח', הולך תמיד בהסתכלותו על 'את האלוקים', מה שבתוך בחינת 'אלהים' - שעולה בגימטריא 'הטבע', והיינו שמביט תמיד על רוחניות הדברים - החיות והשפע האלוקי ששוכן בהם ולא לגשמיות הדברים.

אבל אם ח"ו הולך בדרך השלילית, שהוא להוט אחר גשמיות הדברים - למלא

טז. פירש הרשב"ם (שם) 'רוב בני אדם חשודין על הגזל - כעין גזל, שמורין להתירא במשא ובמתן לעכב איש מריוח הראוי לו לחבירו'.

יז. מעין הדברים מצינו באמרי קודש (חלק א' עמ' לה) שכתב, שההשחתה היתה במה שהם הקדימו את הארציות והגשמיות לפני האלוקים, בעוד שיש להקדים את האלוקים, כלומר, שיהא לשם שמים - לפני הארץ. והיינו על דרך מה מאמר הרה"ק מרוז'ין זיע"א, שההבדל בין 'פסל לך' (שמות לד א), לבין 'לא תעשה לך פסל' (שמות כ ד), תלוי ועומד היכן נאמר 'לך'. כלומר, איפה ומתי האדם חושב על עצמו, שאם נאמר 'לך' בסוף, נהיה מזה דבר קדוש - שני לוחות הברית. אך כשמקדימים 'לך' לפסל, נהיה לבסוף פסל ועבודה זרה.

יח. ומשום כך נפרע מהם הקב"ה במי המבול, כמובא בהמשך המדרש (שם) 'אמר להן הקב"ה:

ועבודה זרה, אלא שהוא ביטא וגילה את עומק נפילתם בארציות וטבעיות כנגד הבורא - עד כדי שהם חמסו ונטלו מה שאינו שלהם ויצאו מכלל אדם וכבהמות נדמו.

אך נח היה חי בפנימיותו את האמונה באלוקי עולם, והיא שהצילה אותו מכל חטאי דור המבול, וכפי שכתב הערבי נחל (שם) בהאי לישנא 'והתוארים 'צדיק' 'תמים' כו', הוא שבא לומר, שלא היה בו מה שנמצא באנשי דורו - שהיו עובדי כוכבים ג"ע וגזל, לזה אמר 'איש צדיק', 'מאן דנטיר ברית איקרי צדיק' (זח"א ט:). ואמר 'תמים', שהוא מענין 'תמים' תהיה עם ה' אלוקיך' (דברים יח יג) וכו'. ונדע מה שכתב הרמב"ן ז"ל (האמונה והבטחון פ"א) כי אמונה ובטחון דבר אחד, כי מאמונה נמשך בטחון, כי אחרי שמאמין דלית אתר פנוי מיניה, ולא נעשה שום תנועה גדולה או קטנה מבלעדו, והכל תחת רשותו, ממילא מיד בוטח בה' בכל דרכיו. והנה גזל נמשך ממניעת הבטחון, כי על ידי שאינו בוטח בה' עושה פעולות פסולות והשגת גבול וכדומה. וכך דרכו של היצר הרע, היום אומר לו עשה כך כו' (שבת קה.), עד שבא לגזל ממש. מה שאינו כן מי שיש בו הבטחון בשלימות לעולם לא יגזל. לכן נגד החמס שהיה ביניהם, אמר בתואר נח היותר

במה שהם רצו לנתק אותה מלפני האלוקים - 'ויאמרו לא-ל סור ממנו'.

לעומת זאת, על נח נאמר (בראשית ו ט) 'את האלוקים התהלך נח', שהיה חי עם הקב"ה והתהלך עמו, והיינו על דרך מה שדרשו חז"ל (פסחים כב:): "את בשרו" - את הטפל לבשרו'. וכך נח היה טפל לאלוקים, להידיבק בו ולעשות את רצונו בכל עת ושעה, וכפי שכתב הרד"ק (שם) 'את האלוקים התהלך נח - דבק היה בו, וכל דרכיו לשמו, וזה היה כח גדול משכלו, שהתגבר על טבעו, כי הוא היה בדור רשעים וחמסים ולא למד ממעשיהם. ולא התבודד בעבודת הא-ל אלא הוא לבדו'^ט.

ויש לומר שענין זה היה השורש לעונותיהם בעריות ועבודה זרה. מפני שהשתקעותם וחיותם בארציות בלי ידיעת והכרת האלוקים - 'ויאמרו לא-ל סור ממנו', הורידה אותם מטה מטה לשאול תחתיה, להשחית את דרכם ולעבוד אל זר.

נחתם דינם על הגזל

- דיוטא התחתונה של הארציות

מיהו, כשהם גזלו וחמסו את ממונם של אחרים, הגיע קיצם ונתמלאה סאתם - שייחתם דינם להיענש מיתה. ואף שבוודאי עוון גזל אינו חמור מעריות

בטובה שהשפעתו לכם אתם מתגאין לפני, בה אני נפרע מכם, שנאמר (בראשית ז יב) 'יהי הגשם על הארץ ארבעים יום וגו' וימח את כל היקום' וגו'.

יט. על כך הולך מאמרו של הרה"ק רבי משה מקאברין זיע"א: 'וואס פאר אזיסע וועלט, וואס פאר אליכטיקע וועלט - פאר די וואס ליגן נישט אין איהר. וואס פאר אפינצטערע וועלט, וואס פער אביטערע וועלט - פאר די וואס ליגן אין איהר' (איזה עולם ערב ומאיר הוא העולם - לאלו שאינם שקועים בו. ואיזה עולם חשוך ומר - לאלו השקועים בו).

'תמים' באמונה, וממילא היה לו בטחון. האלוקים התהלך', כך נראה לי פשוט ונגד עבודת כוכבים שעבדו, אמר בנח 'את הפסוקים'².

חומר עוון גזל וחובת הזהירות בממונו של השני

★ לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל ★ טעם שהקפיד הקב"ה על עוון הגזל - אצל אנשי דור המבול ★ רוב בני האדם טועמין טעם גניבה במשאם ומתנם ★ גזל מקטרג בראש ★ הנוגע בממון חברו - פוסל את האות שלו בספר תורה ★ ניסיון רדיפת הממון קרוב לעבודה זרה ★ רוב החטאים באים כתוצאה מהנאה מממון שאינו כשר ★ הגזל מעורר תאוות רעות אצל הבנים - שיפרקו עול תורה מעליהם חלילה ★ העושה צדקה בממון שאינו כשר - נחשב לו 'מצוה הבאה בעבירה'

והנני משחיתם את הארץ' (ו יג). פירש"י (שם) 'כי מלאה הארץ חמס - לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל'^{כא}.

לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל
ו'יאמר אלוקים לנח, קץ כל בשר בא לפני,
כי מלאה הארץ חמס מפניהם

כ. מובא בגמ' (שבת לא). בהאי לישנא 'אמר ריש לקיש: מאי דכתיב (ישעיהו לג ו) 'והיה אמונת עתיך חסן ישועות חכמת ודעת' וגו'. 'אמונת' - זה סדר זרעים'. ופירושו התוספות (שם ד"ה אמונת) 'אמונת זה סדר זרעים, מפרש בירושלמי: שמאמין בחי העולמים וזורע'.

הרה"ק מהר"א מסטריקוב זיע"א אמר, שבפולין היו רגילים לשאול על דברי הירושלמי הללו, שמשמע שרק מי שמאמין בה' - זורע. ולכאורה יפלא, וכי הכפורים אינם זורעים. וכן, מה הרבותא בזריעה - שדרשו את האמונה על סדר זרעים יותר משאר דברים שיהודים מאמינים בה' אלוקיהם. וביאר זאת, שבשאר הדברים שמתעסקים בהם להתפרנס מהם, בדרך כלל, גם האדם הפשוט מרגיש שהוא זקוק לסייעתא דשמיא שיצליח בעסקיו, וכשהוא מתפרנס, הוא מרגיש את יד ה' שברחמיו זן אותו ואת אנשי ביתו. לעומת זאת, כשהאדם זורע את אדמתו, יש לו ניסיון קשה יותר באמונה, מפני שלענין בשר נראה, שלפי כמה שהוא ישקיע יותר בשדהו ויטרח בה לזבל אותה ולהשקות אותה וכו', כך הוא יצליח ביבולה - לפי דרך הטבע. וזו הרבותא בסדר זרעים שנקרא אמונה, מפני שאצל יהודי העמל בשדהו ומשקיע בה את מיטב כוחותיו, ככלות הכל הוא אינו תולה את פרנסתו והצלחתו בדרך הטבע, אלא אמונתו איתנה בצור כל העולמים, שהוא זן מקרני ראמים ועד ביצי כינים.

כא. בתורת מהר"ץ (פר' נח ד"ה במ"ד הפוך) מבאר מדוע נענשו דור המבול בנפשותיהם ולא בממונם, למרות שחטאו בממונם - בעוון גזל. וזו לשונו 'פירש מרן המהר"ם שיק צ"ל כוונת רש"י

מובן, מה בכך שגזלו הרשעים איש מאת רעהו, ומה כל חייהם וממונם חביב לפני השי"ת - שהקפיד על ממונם שגזלו איש מאת רעהו, הלא כחיות היער נחשבו שטורפים וחומסים ואין חטא להם.

אכן, הנה מבואר במדרש רבה, ששאל אברהם אבינו ע"ה את שם בן נח, איך ניצלתם אתם ממי המבול ומחרון אף הגדול שהיה בעולם. ואמר לו שאיננו יודע דבר, רק בזכות שרחמנו על העוף והבהמה והחיה, אשר כל ימי המבול עסקנו בצרכם להספיק לכל אחד ואחד בזמנו ובזכות זה רחם עלינו ה'. ובאמת כן הוא, כי על ידי שהתעוררו מדת הרחמנות במעשיהם הטובים על כל אשר היו בתיבה, על ידי כך התגוללו רחמים משמים עליהם, 'אדם ובהמה תושיע ה'" - אדם בזכות בהמה. וכן דור המבול, אילו היו להם רחמנות איש על רעהו, אז מדה כנגד מדה היה מתעורר רחמנות ה' עליהם, אבל כי מלאה הארץ חמס מפניהם ולא היה בהם רחמנות לכן נחתם גזר דינם²².

והנה מלבד עוון הגזל - הם חטאו וחמסו את ממון חבריהם, כמובא במדרש רבה (פר' נח לא ה) "קץ כל בשר בא לפני". הגיע זמנם להקצץ וכו'. הגיע קטיגורים שלהן לַפְּנֵי, כל כך למה. 'כי מלאה הארץ חמס מפניהם'. איזהו 'חמס' ואיזה היא 'גזל'. אמר רבי חנינא: 'חמס' אינו שוה פרוטה, ו'גזל' ששווה פרוטה. וכך היו אנשי המבול עושים, היה אחד מהם מוציא קופתו מליאה תורמוסים, והיה זה בא ונוטל פחות משוה פרוטה, וזה בא ונוטל פחות משוה פרוטה, עד מקום שאינו יכול להוציאו ממנו בדיו. אמר להם הקב"ה: **אתם עשיתם שלא כשורה, אף אני אעשה עמכם שלא כשורה** וכו'.

טעם שהקפיד הקב"ה על עוון הגזל - אצל אנשי דור המבול

ובתפארת שלמה (בפרשתו) עמד על חומרת הדברים, וזו לשונו "כי מלאה הארץ חמס' וגו'. ופרש"י 'לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל'. לכאורה אינו

שכתב 'לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל', בהקדם דברי חז"ל (ויקרא רבה יז ד) 'אין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחילה' וכו', ואף נגעים הבאים על האדם תחילה הן באים בביתו וכו', אחר כך באים על בגדיו, ואחר כך על גופו, יעוין שם.

הנה בדור המבול לא מצינו שהביא הקב"ה תחילה עונשין על רכושם כדי לייסרם, רק תיכף גזר אומר הקב"ה 'והנני משחיתם מן הארץ' וכלה עושה בהם. והטעם, כי לא היו להם רכוש וקנין פרטי, שכל מה שהיה בידם היה הכל חמס וגזל, וזה שפירש רש"י לא נחתם דינם אלא על הגזל.

וזהו שאמר הפסוק 'קץ כל בשר בא לפני', היינו עלי להתחיל תיכף מ'קץ כל בשר' - ליפגע בנפשותם תחילה - מה שהוא הקץ וסוף כל האדם. ולא להתחיל להענישם בממונם, שאין להם ממון, 'כי מלאה הארץ חמס מפניהם', שהיו גוזלין וחומסיין ולא היה להם רכוש עצמי, וכך נחתם גזר דינם למיתה ולכליון.

כב. מתאמרא בשם בעל דברי שאל ממודז"ץ זיע"א, לבאר את דברי רש"י 'שלא נחתם דינם

את אחיו, 'לא תשיג גבול רעך'. הן כל אלה חילוקי דינים שבגזל, כוללים מעשים רבים מן המעשים הנעשים בכלל המשא והמתן המדיני, ובכולם איסורים רבים. כי לא המעשה הניכר ומפורסם בעושה ובגזל הוא לבדו האסור^{כב}.

ולא בכדי מצינו על כך את ציווי התנא (אבות פ"ב מ"ב) 'רבי יוסי אומר, יהי ממון חברך חביב עליך כשלך'.

גזל מקטרג בראש

וכבר ידוע מאמר חז"ל (ויקרא רבה ג א) 'סאה מלאה עוונות, גזל מקטרג בראש'^{כג}. וזהו הדבר שמעכב את התפילות

רוב בני האדם טועמין טעם גניבה במשאם ומתנם

והנה, אף שלא נחשדו ישראל קדושים על הגזלה, אך במיעוט הידיעה יכולים בקל להיכשל בו, והא לך לשונו של בעל המסילת ישרים (פרק יא) 'והנה אנחנו רואים, שאף על פי שלא רוב בני האדם גנבים בגלוי הם, דהיינו שישלחו יד ממש בממון חבריהם לקחת ולשום בכליהם, אף על פי כן, רובם טועמים טעם גניבה במשאם ומתנם, במה שיוורו היתר לעצמם להשתכר איש בהפסידו של חבירו ויאמרו, להרויח שאני. ואולם לאווים הרבה נאמרו בגזל: 'לא תעשוק', 'לא תגזול', 'לא תגנבו ולא תכחשו ולא תשקרו איש בעמיתו', 'לא תונו איש

אלא על הגזל, עפ"י משל ששמע בשם משלי שועלים, שהביא מעשה מהדג הנקרא 'שלך', שפעם אחת צד 'דג' ורצה לבלעו. אך הדג התחנן על נפשו ואמר לו: אל נא תמיתני וכי למה תהרוג בריות שברא הבורא יתברך, ובתוך כדי דבריו נפל 'דג' אחד ממעיו - ממה שבלע הוא בעצמו. נענה אליו ה'שלך' ואמר לו: ראה נא דבריך וקשוט עצמך תחילה, הנה אם אתה צד את אחיך, כיצד תבקש שלא אצוד אותך. והנה, זה הטעם שלא נחתם גזר דינם אלא על הגזל, כי אחרי שחטפו הם וגזלו איש את רעהו - גם הקב"ה לא חס עליהם.

כג. מצינו בספר קב הישר (פרק נב) שכתב 'כי עיקר היראה והצדקות היא בממון, וכל אדם שמתנהג ביושר וממונו בכשרות, זהו צדיק גמור'.

על דרך זה מסופר, שיהודי בא לפני החזון איש זצ"ל וסיפר לו שזכה בס"ד לקחת לבתו חתן תלמיד חכם מופלג וירא שמים. נענה אליו החזון"א ואמר: חתן תלמיד חכם יתכן שלקחת, שהרי שאלת וביררת שהוא תלמיד חכם, אך מנין לך שהוא ירא שמים, וכי הוא התעסק כבר בענייני ממון...

כד. מעשה היה בעיר מעמעל - בימי שבתו של הגאון רבי ישראל מסלנט זצ"ל שם, שבאו אליו אנשי העיר וסיפרו לו שביום אחד בא אליהם אביון נודד, ועבר בין כל בתי ישראל וביקש צדקה על הפתחים, וקיבל מה שקיבל. לאחר שגמר לסובב את העיר, לבש בגדים אחרים שלא יכירוהו, והלך והתדפק על דלתות הבתים שנית - כאילו אחר הוא. אמנם למזלו הרב, לא הספיק ללכת בין הרבה בתים, כיון שבני העיר הכירו בו שהוא האיש שהסתובב ביניהם לא מכבר, ותהום כל העיר. הבעלי בתים התיצבו בזריזות רבה אצל רבי ישראל, וביקשו ממנו שיעניש את הרמאי בכל חומרת הדין, ולכל הפחות יטיל עליו חרם ושמתא...

המטה), שכתב בהאי עניינא בהאי לישנא "ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות" (שמות ד יז), יש לדקדק למה לו לקחת המטה.

אך הנה מבואר במקום אחר, כי ששים רבוא אותיות שבתורה הם נגד ששים רבוא נשמות מבני ישראל. וכן הוא ראשי תיבות 'ישראל' - יש ששים רבוא אותיות לתורה, כדאיתא בספרים הקדושים. ולזה [הכתב] בספר תורה צריך להיות מוקף גויל, ללמד, כי האדם צריך לשמור את עצמו בנגיעת ממון בהשגת גבול בפרנסת חבירו - כמו שהאותיות בספר תורה צריכין להיות מוקף גויל, כי אם האדם נוגע בחבירו נפסל האות שלו - שהיה לו אחיזה בספר תורה. וזה שאמר דוד המלך ע"ה

מלהתקבל, כמובא ביסוד ושורש העבודה (שער המים פרק ב) בהאי לישנא 'וחומר עון זה ידוע מפסוק (ו יג) 'כי מלאה הארץ חמס' - שלא נחתם גזר דינם של דור המבול אלא על הגזל, אף שהיו בהם גם כן שאר עבירות חמורות, רחמנא לצלן. ונמצא בספרים, שאין עון בעולם שמעכב תפלתו של אדם לעלות למעלה בעולם העליון כמו עוון הגזל, רחמנא לצלן. וראה דרכיה וחכם איך ראוי לאדם להתרחק מעון הכבד הזה, ודי בזה'.

הנוגע בממון חברו

- פוסל את האות שלו בספר תורה
ואשכחנא מרגניתא טבא בתפארת שלמה (פר' שמות ד"ה ואת

שמע רבי ישראל את דבריהם, וכבר באמצע היום שלח שלוחים לקבץ ולאסף את כל הבעלי בתים אל בית הכנסת. וכך הווה. ה'בעלי בית' התקבצו ובאו, ובפרט בדבר הזה התעוררו כולם לבוא ברצון, שהרי הם תבעו את הדין והצדק.

משהתאספו כולם, פתח רבי ישראל ואמר: 'ראיתם את הרמאי הזה מה הוא עשה', וחזר בפניהם בפרטי פרטים את כל מעשה מרמתו של העני ההוא, וכשהיה הענין ברור ומחזור לפניהם כשמלה, המשיך רבי ישראל ואמר: 'ועתה אגיד לכם מה אתם עושים'... והמשיך וסיפר להם את כל המרמה שהם עושים במסחרם. שאם אחד מכר מלוא עגלת רכבת פשתן - עוד טרם שהגיעה, ושוב שומע מאחורי הפרגוד שעומד שער הפשתן לעלות, הולך אל הלוקח ואומר לו בתמימות: 'מה אעשה, קיבלתי ידיעה זה עכשיו שהפשתן שלי אינו כהוגן. לא מקולקל לגמרי, חס ושלום, אבל חוששני שמא יהיה לך הפסד בזה... עד שהלוקח חוזר בו, והולך המוכר ושמו במקחו. ועוד כמה מעשיות של רמאות כאלו סיפר להם הגאון רבי ישראל, והם נכלמו ובושו עד עמקי נפשם, ואף תמהו איך רבם יודע כל המסתורין שלהם בדיוק מפלא. אך הגאון רבי ישראל לא הרפה מהם, אלא המשיך לעורר אותם, ואמר: 'האביון הזה, מה הזיק לכם ומה עשה לכם? ומה בכך אם יקבל עוד איזה פרוטות, ואעפ"כ אתם רוצים להענישו בחמה שפוכה. ואתם אתם מה יהא עליכם? הוא מרמה אתכם רק בפרוטות אחדות, וכל זה כדי להחיות נפשו ולמלאות רעבונו, ואילו אתם מרמים באלפים בכדי לרבות הון ומוותרות'... וכך המשיך בתוכחתו עד שגעו כל העם בבכייה, ואז אמר עמהם בצוותא פסוקי 'שמע קולנו' בהתעוררות גדולה, כפי שהיה דרכו לאחר שאמר דרשות מוסר (רבי גדליהו שניידר, ספר זיכרון להגה"צ רבי חיים משה יהודה שניידר זצ"ל, עמ' קז).

וזהו חכמה גדולה, אף שהדברים אינם כפשוטן, אבל הפשוט גם כן אמת. וזהו צריך סיוע גדולה, והוא עיקר בעבודת השם יתברך העובדים באמת'.

ומי שעומד בניסיון קשה, הרי זה אות שהוא עומד בשאר הניסיונות, וכדברי היערות דבש (דרוש ז) בהאי לישנא 'כללו של דבר, אם אתה רואה אדם עומד בניסיון ממון, הרי הוא מובטח שיעמוד בניסיון גופו לקידוש השם, כי בעונותינו הרבים אין לך דבר שידו וכח של יצר הרע תקיף מממון, ואם אין כח לפתות איש בממון, אז ברור שיוכל לו בכל עניינים, והחוש ומעשים בכל יום מעידים על זה הרבה, עד שאין צורך לראייה^כ.

רוב החטאים באים כתוצאה מהנאה מממון שאינו כשר

נוראות מצינו שכתב הרה"ק רבי צבי אלימלך שפירא זיע"א (בעל הבני יששכר) בספרו מגיד תעלומה (ברכות לב.) וזו לשונו 'הלא נלמד דעת, שרוב החטאים באים כשיהנה האדם מן הממון כזה שיש בו כח ופועל רע, וכשישוב האדם אל ה', הנה ידע הסיבה ממה לשוב ויפשפש בדבר. הלא תראה בסדר היום הקדוש, בגמר

(תהלים קיט יח) 'גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך', פירוש, שהתפלל על דבר זה לראות בעיניו איזה האות שנפל בתורה, ויאיר עינו לתקנו, וזה נפלאות נפל-אות'.

ניסיון רדיפת הממון קרוב לעבודה זרה

ובאמת, ניסיון זה קשה ביותר, וכפי שכתב נועם אלימלך (אגרת הקודש ד"ה אמנם אמינא) בהאי לישנא 'ושמעתי מגדול אחד, שאמר: זה היצר הרע של עבודה זרה אנשי כנסת הגדולה הרגו אותו (יומא ס"ט);, וזה תמימה גדולה, האיך אפשר להרוג המלאך שהוא גוף נקי זך ורוחני.

אלא רק שהעבירו מאומנתו ראשונה. אם כן מה הוא אומנתו עתה, הלא כל מלאך נברא לאיזה שליחות. אלא שנותנין לו אומנות הממון - לבלבל בני אדם ברדיפת ממון ועושר, שזהו קרוב לעבודה זרה בעונותינו הרבים.

רק צריך להיות וותרן בממון, כמו שמצינו ביעקב אבינו ע"ה שהיה וותרן בממונו ונתן חומש מכל, כמו שנאמר (בראשית כח כב) 'וכל אשר כו' עשר אעשרנו לך', ואף על פי כן הקפיד על פכים קטנים ששכח (חולין צא.).

כה. עוד מצינו בנועם אלימלך (פר' תרומה) שכתב 'אך הענין דדרשו חז"ל (ברכות נד.) 'ואהבת את ה' אלוקיך בכל לבבך' כו' (דברים ו ה.) ופירשו 'בכל ממונך'. ויש לדקדק למה לא אמר בפירוש בכל ממונך, ולמה שינה הכתוב לכתוב 'מאודך'. אך שהתורה הקדושה רמזה לנו עוד דבר אחד, דהנה השם יתברך ברוב רחמיו נתן לנו רשות להנות קצת בעולם הזה מכסף וזהב לצורכינו. אך לזה צריך שימור גדול, לזהר מאד מאד להתנהג כשורה בממונו. וזהו ששינה הכתוב לכתוב 'בכל מאודך', ופירשו חז"ל 'בכל ממונך', רמז לדברינו הנ"ל שיזהר מאד מאד בממונו שלא יבא בהם לידי תקלה חס וחלילה. וצריך האדם לעמוק במחשבותיו שלא ימצא בממונו שום עול ועוון'.

ואמר אדמ"ר זלה"ה: שמגיע להם הדבר הזה על אשר האכילום אבותיהם ממון של איסור הבא לידיהם בגזל וחמס וריבית וכח הפועל בנפעל. וכאשר הבנים נתפטמו מזה הנה מתעורר להם על ידי זה תאות רעות ופורקים עול התורה מעלימו ואוחזין מעשי אבותיהם בידיהם, זה תוכן דבריו זלה"ה'.

העושה צדקה בממון שאינו כשר - נחשב לו 'מצוה הבאה בעבירה'

וראה עוד מה שכתב המהרש"א (חידושי אגדות כתובות סז.) בהאי לישנא 'ורבים בדור הזה שמקבצין עושר שלהם שלא באמונה ובחילול השם כגזלת עובד כוכבים, ואחר כך מתנדבים מאותו ממון להיות להם כבוד בכל שנה ולתת להם ברכת 'מי שבירך' - להיות להם שם ותפארת, ואין זה אלא מצוה הבאה בעבירה'.

מאידך, מצינו בבאר הגולה (סימן שמח סק"ה) שכתב 'ואני כותב זאת לדורות. שראיתי רבים גדלו והעשירו מן טעות שהטעו העכו"ם ולא הצליחו וירדו נכסיהם לטמיון, ולא הניחו אחריהם ברכה, וכמ"ש בספר חסידים (סימן תתרעד.) ורבים אשר קדשו ה' והחזירו טעויות העכו"ם בדבר חשוב, גדלו והעשירו והצליחו והניחו יתרם לעולליהם'¹⁰.

תפילתנו - בתפילת נעילה, הנה סידרו לנו אנשי כנסת הגדולה ברוח קדשם 'אתה נתן יד לפושעים וכו' ותלמינו ה' אלוקינו להתוודות לפניך על כל עונותינו, למען נחדל מעושק ידינו וכו'. הבן הדבר, שהוא הכולל של כל עונותינו - ביש תחת יד האדם ממון שאינו ביושר, והכח הפועל בנפעל. וכאשר יהנה האדם מממון הזה ותהי לו לזרא ויתילדו אצלו תאוות רעות' וכו'.

הגזל מעורר תאוות רעות אצל הבנים - שיפרקו עול תורה מעליהם חלילה

ובהמשך דבריו כתב 'אמר כבוד אדמ"ו הרב הקדוש מהרמ"מ [מרימנוב] זצוק"ל, שיש להתפלא על הילדים שמחנכין אותם מנעוריהם בעוד שהם קטנים לתורה ולעבודה זו תפילה, ועונין 'אמן' ו'יהא שמיא רבא', הנה בעוד השני ערלה עליהם, ואעפ"י כן המה מורגלים בתורה ועבודה, מהיכן יארע כזאת כשמתגדלים פורקים עול התורה מעליהם ועוסקים בעסקי העולם ברשות ובאיסור. הלא היה מהראוי שיהיה להם הדבר בטבע לבל יזיזו מן התורה אפילו זיז כל שהוא, כמו שנאמר (משלי כב ו) 'חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין' וכו'.

כו. שמעתי מעשה מופלא של קידוש שם שמים עם ישועה בצדה. פעם בא אברך לפני הגאון רבי ישראל הלוי בעלסקי זצ"ל, ותינה לפניו את צערו על כך שלא זכה להיפקד בזש"ק. עוד הציג לפניו שאלה בהלכה, על מה שהוא גילה אצלו בחשבון באנק, שהכניסו לו בטעות

עשרת אלפים דולר שאינם שלו. ושאלתו בפיו, האם על פי ההלכה הוא מחויב להשיב את הכסף לבאנק, או שהוא פטור מחמת שבעלי המעות הינם עכו"ם. השיב לו הרב בעלסקי זצ"ל ואמר: הן אמת שעל פי ההלכה אינך מחויב להחזיר, כמובא ברמ"א (שו"ע חו"מ סי' שמח סעי' ב) 'טעות עובד כוכבים, כגון להטעותו בחשבון או להפקיע הלואתו, מותר. ובלבד שלא ייודע לו, דליכא חילול השם (טור ס"ג). ויש אומרים, דאסור להטעותו, אלא אם טעה מעצמו, שרי (מרדכי פרק הגוזל בתרא). אמנם בבאר הגולה (שם ס"ק ה) כתב 'ואני כותב זאת לדורות, שראיתי רבים גדלו והעשירו מן הטעות שהטעו הגוי ולא הצליחו וירדו נכסיהם לטמיון ולא הניחו אחריהם ברכה, וכמ"ש בספר חסידים סימן תתרע"ד. ורבים אשר קידשו ה' והחזירו טעויות הגוים בדבר חשוב, גדלו והעשירו והצליחו והניחו יתרום לעולליהם'. ואז סיים הגר"י בעלסקי ואמר לו: הנה מי שמחזיר ומקדש שם שמים, מתברך להתגדל ולהעשיר ולהניח יתרו ליוצאי חלציו – 'ההניחו יתרום לעולליהם', ואתה הרי מבקש לזכות לזש"ק. לכן איעצך בני! החזר את הכסף לבאנק ותתברך בברכה שהביא הבאר הגולה. שמע האברך לעצת רבו, וכעבור שנה זכה ונולד לו בן לשמחת לבו.

חוקים להורותם

הלכות והליכות

מתוך שיעורי ההלכה,
והוספות פסקים בעל פה
שנמסרו מפי הגאון
רבי שמעיה לעזו שליט"א

דיני פירות שביעית
הנוהגים גם לבני חו"ל

דיני פירות שביעית הנוהגים גם לבני חו"ל

דינים הנוהגים בפירות שביעית מן התורה

א. כתיב בתורה (כפ' משפטים) "ושש שנים תזרע את ארצך ואספת את תבואתה והשביעית תשמטנה ונטשת ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה כן תעשה לכרמך לזיתך", וכתיב עוד (כפ' בהר) "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה לך ולעבדך ולאמתך וגו' ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול". ומכאן נלמד לד' דינים הנוהגים מן התורה בפירות שגדלו בא"י בשנת השמיטה.

[א] החובה להפקיר את כל הפירות הקדושים בקדושת שביעית וכדכתי' "והשביעית תשמטנה ונטשתה".

[ב] אסור להפסיד ולאבד את הפירות הקדושים בקדושת שביעית, וכדכתי' "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", ודרשו חז"ל (בפסחים נ"ב ב') 'לאכלה' ולא להפסד.

[ג] אסור לסחור בפירות שביעית, וכדכתיב 'לאכלה' ודרשו חז"ל (בע"ז ס"ב) לאכלה ולא לסחורה.

[ד] החובה לבער את הפירות הקדושים בקדושת שביעית בזמן הביעור, וכדכתיב "ולבהמתך ולחיה אשר בארצך וגו'", ודרשו חז"ל (בפסחים שם) כל זמן שחיה אוכלת מן השדה האכל לבהמה שבבית כלה לחיה אשר בשדה כלה לבהמתך מן הבית, ומזמן שכלה אותו מין לחיה מן השדה הרי החיוב עליו לבער את הפירות הללו גם כן מן הבית. זמן הביעור בפועל משתנה בין מין למין ובין מקום למקום בזמן שדרכו לכלות מן השדה באותו מקום ומתפרסם על ידי גופי הכשרות.

דינים הנוהגים בפירות שביעית מדרבנן

ב. ומדרבנן הוסיפו עליהם עוד ג' דינים וכדלהלן.

[א] אסור להוציא פירות שביעית מא"י לחו"ל וכדכתי' "בארצך תהיה כל תבואתה לאכול", ומכאן דרשו חכמים שדוקא בארצך תהיה תבואה זו הקדושה בקדושת שביעית ולא בחו"ל^א, ואולם אף אם הוציא את הפירות הקדושים בקדושת שביעית מא"י לחו"ל אכתי לא נפקעה קדושתן על ידי הציאה ויש לנהוג בהם קדושת שביעית^ב.

[ב] אסור להאכיל לנכרי מפירות הקדושים בקדושת שביעית, וכדכתי' 'לכם לאכלה' ולא לנכרי [ספרא פ' בהר].

[ג] אסרו חכמים כל גידול שיש בו חשש שנזרע בשביעית, ואיסור זה הוא אפילו במאכל שלא נזרע כלל רק גדל מאליו, ונקרא איסור זה בשם 'ספיחין'. טעם האיסור בזה, לפי שראו חכמים שנתרבו עוברי עבירה הזורעים בשביעית ואומרים שהגידולים צמחו מאליהם מן הגרגירים שנפלו מהתבואה, ועל כן אסרו כל גידול שגדל בשביעית. איסור ספיחין שייך דוקא בירקות שיש בהם חשש שנזרעו וגדלו בשביעית אבל לא בפירות האילן.

שמור ונעבד

ג. מ"ע להפקיר את כל מה שהארץ מוציאה בשנה השביעית שנא' "והשביעית תשמטנה ונטשתה", ולכן מי שנעל שדהו ולא הפקירה כדין באופן שיוכלו להכנס ולקחת מפירותיו הרי זה עובר ומבטל מ"ע. ומי שאסף את פירותיו למקום אחד הרי מלבד מה שעבר וביטל להמ"ע של 'ונטשתה', הרי הוא עובר ג"כ על מצות ל"ת של 'לא תבצור', ולכן יפקיר הכל עד שתהיה יד כולם שוה בו ללכת ולקחת מפירותיו ככל אשר תאזה נפשם. [עיי' סהמ"צ להרמב"ם ובהל' שמו"י פ"ד]

דין שמור

ד. אדם שיש ברשותו סחורה שלא הופקרה כדין הרי שסחורה זו נקראת בשם 'שמור', ור"ל שנשמרה באיסור וכמו שביארנו, ונחלקו הראשונים והאחרונים

א. מתנ"י שביעית פ"ו מ"ה, ובטעם האיסור נח' הראשונים והפוסקים דדעת הר"ש משאנן שהוא משום חשש שיתערבו פירות אלו בפירות חו"ל ולא ינהג בהן קדושת שביעית, ואילו דעת הר"ש שהוא מפני חובת הביעור שהביעור צריך להיות ג"כ בא"י.

ב. עיי' ירושלמי שביעית פ"ו הל"ד שפירות א"י שיצאו לחו"ל מתבערין, ועיי' בחזו"א סי' י"ג סק"ד.

בדין 'שמור' אי נאסר ג"כ באכילה או לא – דדעת ר"ת (בסוכה ל"ט א'), והגר"א בשנו"א (פ"ח מ"ו) שהפירות אסורים באכילה, וכן היה מורה ובא ג"כ למעשה הגה"ק המהרי"ל דיסקין¹, ואולם דעת רש"י והריטב"א בסוכה שם להקל, וכן נקט עיקר להלכה בחזו"א שביעית ס"י סק"ו.

דין נעבד

ה. במתני' פ"ד מ"ב נחלקו בית שמאי ובית הלל בדין פירות שהגיעו משדה שנחרשה ונעבדה בשביעית, דלשיטת ב"ש הפירות אסורים ולשיטת ב"ה הפירות מותרים, ולהלכה פסק הרמב"ם (רפ"ד) כבית הלל שהפירות מותרים, ואולם אף לדבריו אסור ליקח פירות בדמים מן החשוד על השביעית שמא לא ינהג בדמים קדושת שביעית², וגם יש בזה איסור מדין שלא לחזק ידי עוברי עבירה.

דין פירות בחו"ל

ו. ומן האמור למדנו שפירות הנמצאים בחו"ל שהובאו מא"י יש לחוש בהם לדין 'שמור ונעבד', ומכיון שעכ"פ בודאי שרוב סחורה זו לא הופקרה כראוי ונשמרה שלא כדין, ועל כן לכתחילה בודאי שאסור לקנותם כדין שמור ונעבד, וגם יש בזה איסור מצד שלא לחזק ידי עוברי עבירה, ובאופן שכבר נקנתה סחורה זו הנה לכתחילה יש להחמיר שלא לאכלה כדין שמור, ובמקום הפסד מרובה עכ"פ חייב לנהוג בהם קדושת שביעית. וכל זה הוא בפירות אבל בירקות הרי יש בזה ג"כ משום איסור ספיחין ואסור לאוכלם.

העברת פירות שביעית ממקום לחו"ל

ז. מי שהגיע לידי פירות שביעית בחו"ל, אסור לו להעבירם למקום אחר בחו"ל, דהעברה ממקום למקום אסורה כדין העברה מא"י לחו"ל³, ועל כן ישאירם לאכלם רק בביתו וינהג בהם קדושת שביעית בביתו.

ג. ועיי' ג"כ בשו"ת מנח"י ח"ח סי' צ"ה שהחמיר בזה.

ד. עיי' חזו"א ס"י סק"ה וסק"ו.

ה. עיי' רמב"ם פ"ז הלי"ב וחזו"א סי' י"ג סק"ד.

צידה לדרך לנוסע לחו"ל

ח. הנוסע מא"י לחו"ל ומבקש לקחת איתו פירות וירקות, אזי אם באפשרותו לקחת עמו פירות וירקות שאינם קדושים בקדושת שביעית עליו לקחת מסחורה זו, ואולם בשעת הדחק שאין לו מאכל אחר יש להתיר ובתנאי שיקח מהם רק מעט הנצרך לו לאכילה בדרך בלבד, ואם אחר גמר אכילתו עדיין נשאר לו מהם עליו לנהוג בהם קדושת שביעית¹.

הנוסע בעראפלאן

ט. גם מצוי שנוסעים מא"י בעראפלאן ומגישים לפניו מיני פירות ומשקאות העשויים מפירות ויש לחוש בהם שהם ממה שגדלו בשביעית ואסור לאכלם כדין שמור ונעבד, ואם כבר נטל מהם הרי פעמים שאסור לו ג"כ להחזירם, שהרי אם הוא נוסע בחברה של גויים אסור לו ליתן פירות שביעית לנכרי, ואם הוא בחברה של יהודים אסור ג"כ להחזיר להם משקאות ומשום שבודאי ישפכוהו וה"ה גורם בזה להפסד פירות שביעית¹.

1. עיי' בספר שביעית כהלכתה להגר"מ שטרנבוך במקורות פ"ג אות י"ז.

2. ויל"ע אם נחשב בזה כגרם הפסד או כעושה מעשה בידים, ואם מניחם על השלחן והם נוטלים מאליהם בודאי נחשב רק כגרם הפסד ואולי יש להתיר, ועיי' ברידב"ז פ"ה סק"א וצ"ע.

